การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

The Integration of Buddhist Principles and Good Governance in Local Government Administration

อาทิตย์ แสงเฉวก
Artit Saengchawek
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านช้าง
MahamakutBuddhist University Srilanchang Campus
E-mail: artit.saengchawek@gmail.com
พร้อมพล สัมพันธโน
Promphol samphanthano
มหาวิทยาลัยเนชั่น
Nation University
E-mail: promphols@gmail.com
กำพล ใจทนง
Kampol jaitanong
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
Western university
E-mail: kjaitanong2025@gmail.com
สุบิน ตาวงศ์ษา
Subin Tawongsa
subintawongsa@gmail.com
ภัทรียา อุปถัมภ์
Pattareya Upathum
npat.nan@gmail.com
สุภารัตน์ วัฒเสน
Supharath wattasen
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College
E-mail: Win.winniethepim@gmail.com

Received: 28 April 2026; Revised: 7 May 2026; Accepted: 25 October 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 3) พัฒนารูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการ ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม วัฒนธรรมองค์การ การมีส่วนร่วมของประชาชน และนโยบายการบริหาร โดยหลักพุทธธรรมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อหลักธรรมาภิบาลและประสิทธิผลการบริหารอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ 3) สามารถพัฒนารูปแบบ BGGI Model (Buddhist Principles–Good Governance Integration Model) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ด้านธรรมาภิบาลเชิงพุทธ ที่บูรณาการหลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล และนวัตกรรมการบริหารท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่ประสิทธิผลการบริหารและการปกครองท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พุทธธรรม, ธรรมาภิบาล, การบริหารท้องถิ่น, นวัตกรรมการบริหาร, การปกครองท้องถิ่นยั่งยืน

Abstract

This research entitled The Integration of Buddhist Principles and Good Governance in Local Government Administration Thailand aimed to: (1) study the level of integration of Buddhist principles and good governance in local government administration; (2) examine factors affecting such integration; and (3) develop an integrated model of Buddhist principles and good governance for local government administration. This study employed a mixed methods research design. Quantitative data were collected from 400 samples and analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, multiple regression, and structural equation modeling. Qualitative data were obtained through in-depth interviews with 20 key informants and analyzed by content analysis.

The findings revealed that: (1) the integration of Buddhist principles and good governance in local government administration was at a high level overall; (2) moral leadership, organizational culture, citizen participation, and administrative policy significantly

affected such integration, while Buddhist principles had positive effects on good governance and administrative effectiveness; and (3) the study developed the BGGI Model (Buddhist Principles–Good Governance Integration Model) as a new body of knowledge in Buddhist good governance, integrating Buddhist principles, good governance, and administrative innovation to enhance local government effectiveness and sustainable local governance.

Keywords: Buddhist Principles, Good Governance, Local Government Administration, Administrative Innovation, Sustainable Local Governance

บทนำ

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตยและการบริหารราชการแผ่นดินที่มุ่งส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดบริการสาธารณะ การพัฒนาชุมชน และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงถือเป็นหน่วยงานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นและการสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2564) อย่างไรก็ตาม การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันยังเผชิญความท้าทายทั้งด้านประสิทธิภาพการบริหาร ความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของประชาชน และปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมในการใช้อำนาจสาธารณะ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนและประสิทธิผลของการบริหารท้องถิ่น

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) จึงได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักการสำคัญของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยมุ่งเน้นการบริหารที่ยึดหลักนิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ซึ่งจะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารภาครัฐ (World Bank, 1992; UNDP, 1997; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2565) สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หลักธรรมาภิบาลมิใช่เพียงกลไกเชิงบริหาร แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความชอบธรรม ความไว้วางใจ และการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลเพียงมิติการจัดการสมัยใหม่อาจยังไม่เพียงพอที่จะสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารงานภาครัฐ โดยเฉพาะในบริบทสังคมไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นฐานทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางสังคม หลักพุทธธรรมจึงเป็นแนวคิดสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์กรภาครัฐได้ เช่น สัปปุริสธรรม 7 ที่มุ่งเน้นคุณธรรมของผู้นำ อปริหานิยธรรม 7 ที่ส่งเสริมความสามัคคีและความเจริญมั่นคงขององค์กร และพรหมวิหาร 4 ที่ส่งเสริมเมตตาธรรมและการบริหารบนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2561; มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผสานทั้งมิติประสิทธิภาพและคุณธรรมเข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการรับใช้ประชาชน การมีส่วนร่วม และคุณค่าของสาธารณะ

(Denhardt & Denhardt, 2015) โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งมีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวิถีพุทธอย่างเข้มแข็ง การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับหลักธรรมาภิบาลจึงอาจเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างประสิทธิผลการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งพัฒนารูปแบบการบูรณาการที่เหมาะสม อันจะเป็นองค์ความรู้ใหม่ด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์เชิงพุทธบูรณาการ และเป็นแนวทางในการยกระดับการบริหารท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพและระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

2) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงอธิบายตามลำดับ (Sequential Explanatory Design) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น ข้าราชการ และบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 400 คน กำหนดโดยใช้สูตรของ Yamane และสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ส่วนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 รูป/คน ประกอบด้วยนักวิชาการ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา และผู้เชี่ยวชาญด้านธรรมาภิบาล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนาและยืนยันรูปแบบการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วน

เบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณและการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ผลเพื่อพัฒนารูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาล

ด้าน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
คุณธรรม	4.45	0.49	มาก
ความรับผิดชอบ	4.38	0.53	มาก
ความโปร่งใส	4.34	0.50	มาก
การมีส่วนร่วม	4.30	0.52	มาก
นิติธรรม	4.25	0.56	มาก
ความคุ้มค่า	4.22	0.55	มาก
รวม	**4.32**	**0.51**	**มาก**

พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านคุณธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม นิติธรรม และความคุ้มค่า ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการบริหารที่ยึดหลักธรรมและธรรมาภิบาลควบคู่กัน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการ

ปัจจัย	β	t	Sig.
ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม	.386	7.412	.000*
วัฒนธรรมองค์การ	.312	6.258	.000*
การมีส่วนร่วมของประชาชน	.281	5.964	.000*

ปัจจัย	β	t	Sig.
นโยบายการบริหาร	.247	4.837	.001*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณพบว่า ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม วัฒนธรรมองค์การ การมีส่วนร่วมของประชาชน และนโยบายการบริหาร ส่งผลต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถร่วมกันพยากรณ์ได้ร้อยละ 72.40 (R^2 = .724)

ผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) พบว่า หลักพุทธธรรมมีอิทธิพลทางตรงต่อหลักธรรมาภิบาล (β = .81) และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการบริหารผ่านนวัตกรรมการบริหารท้องถิ่น สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย โดยโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนารูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบ BGGI Model

ด้านประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ความเหมาะสม	4.71	0.42	มากที่สุด
ความเป็นไปได้	4.65	0.46	มากที่สุด
ประโยชน์ในการนำไปใช้	4.78	0.39	มากที่สุด
รวม	**4.71**	**0.42**	**มากที่สุด**

ผลการวิจัยสามารถพัฒนารูปแบบ BGGI Model (Buddhist Principles–Good Governance Integration Model) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. หลักพุทธธรรม (Buddhist Principles)
2. ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ (Buddhist Good Governance)
3. นวัตกรรมการบริหารท้องถิ่น (Administrative Innovation)
4. ประสิทธิผลการบริหารท้องถิ่น (Local Government Effectiveness)

Buddhist Principles

↓

Buddhist Good Governance

↓

Administrative Innovation

↓

Local Government Effectiveness

↓

Sustainable Local Governance

โดยโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิพบว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ในระดับมากที่สุด

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลมีส่วนสำคัญต่อการยกระดับประสิทธิผลการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ BGGI Model ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นแบบการบริหารท้องถิ่นเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความยั่งยืนได้

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยอภิปรายผลตามลำดับวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านคุณธรรม ความรับผิดชอบ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันให้ความสำคัญต่อหลักธรรมาภิบาลในฐานะกลไกการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ควบคู่กับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมซึ่งเป็นฐานคุณธรรมในการบริหาร ส่งผลให้การบริหารมีทั้งประสิทธิภาพและความชอบธรรม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดธรรมาภิบาลของ World Bank และ United Nations Development Programme ที่มองว่าการบริหารที่ดีต้องตั้งอยู่บนหลักนิติธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ของ Janet V. Denhardt และ Robert B. Denhardt ที่เน้นการรับใช้สาธารณะและคุณค่าสาธารณะมากกว่าการบริหารเชิงอำนาจ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับหลักสัปปุริสธรรม อปริหานิยธรรม และพรหมวิหารธรรมใน พระไตรปิฎก และแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่เสนอว่าหลักพุทธธรรมสามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม ภาวะผู้นำ และความสามัคคีในองค์กร ซึ่งสอดรับกับผลการวิจัยที่พบว่าหลักพุทธธรรมมีบทบาทสนับสนุนธรรมาภิบาลอย่างชัดเจน

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม วัฒนธรรมองค์การ การมีส่วนร่วมของประชาชน และนโยบายการบริหาร เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจัยดังกล่าวเป็นกลไกเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรมที่สนับสนุนให้การบริหารเกิดทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรมควบคู่กัน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership Theory) ที่อธิบายว่าผู้นำที่มีคุณธรรมจะส่งผลต่อพฤติกรรมองค์การและธรรมาภิบาล รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมองค์การที่มองว่าค่านิยม

ร่วมขององค์กรเป็นฐานสำคัญของประสิทธิผลการบริหารในมิติพุทธธรรม ผลการวิจัยสะท้อนว่าหลักสัปปุริสธรรมและอปริหานิยธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับธรรมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพุทธบูรณาการด้านการบริหารที่มองว่า “ธรรม” เป็นฐานของ “ธรรมาภิบาล” มิใช่เพียงกรอบจริยธรรมประกอบการบริหาร แต่เป็นโครงสร้างเชิงคุณค่าที่กำกับการใช้อำนาจสาธารณะ ผลการวิจัยยังพบว่าหลักพุทธธรรมส่งผลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการบริหารผ่านหลักธรรมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดเชิงสาเหตุและสนับสนุนโมเดลการบูรณาการ BGGI Model ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

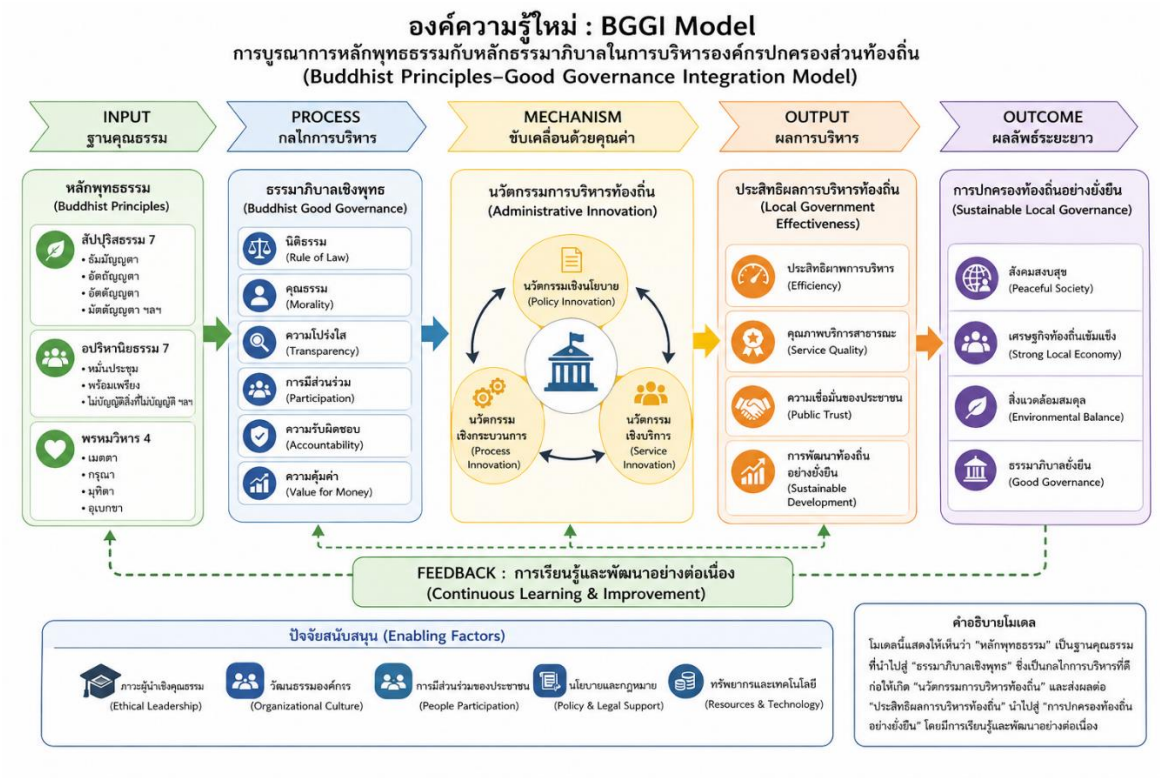
อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อพัฒนารูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยสามารถพัฒนารูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาล โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล และประสิทธิผลการบริหารองค์กร ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงระบบและผ่านการประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ผลดังกล่าวสะท้อนว่าการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนาจากกรอบธรรมาภิบาลแบบดั้งเดิมไปสู่ “ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ โดยบูรณาการทั้งมิติคุณธรรม การบริหาร และการพัฒนาสาธารณะเข้าด้วยกัน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารเชิงคุณค่าของ Mark H. Moore ว่าการบริหารภาครัฐควรมุ่งสร้างคุณค่าสาธารณะ และสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ที่ให้ความสำคัญกับประชาชน ความร่วมมือ และผลประโยชน์ส่วนรวม

รูปแบบที่พัฒนาขึ้นจึงอาจถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ในลักษณะ Buddhist Principles–Good Governance Integration Model (BGGI Model) ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรม ธรรมาภิบาล และประสิทธิผลการบริหารท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ และสามารถประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริบทสังคมไทยได้

ผลการวิจัยยืนยันว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลมีส่วนสำคัญต่อการยกระดับประสิทธิผลการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งในมิติคุณธรรม ประสิทธิภาพ และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเป็นการบูรณาการแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมกับพุทธธรรม จนนำไปสู่องค์ความรู้ใหม่เชิงแบบจำลองที่สามารถพัฒนาเป็นนวัตกรรมการบริหารท้องถิ่นได้

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เป็น BGGI Model (Buddhist Principles–Good Governance Integration Model) ซึ่งเป็นโมเดลการบริหารท้องถิ่นเชิงพุทธบูรณาการ ที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล และประสิทธิผลการบริหารท้องถิ่น นำไปสู่การปกครองท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า **หลักพุทธธรรม** เป็นฐานคุณธรรมของการบริหาร เมื่อบูรณาการกับ **หลักธรรมาภิบาล** จะก่อให้เกิด **นวัตกรรมการบริหารท้องถิ่น** และนำไปสู่ **ประสิทธิผลการบริหาร** จนพัฒนาเป็น **การปกครองท้องถิ่นที่ยั่งยืน** ซึ่งถือเป็นข้อค้นพบใหม่ในลักษณะ “ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ” (Buddhist Good Governance)

สมการองค์ความรู้ใหม่

BP + GG + AI = SLG

BP = Buddhist Principles

GG = Good Governance

AI = Administrative Innovation

SLG = Sustainable Local Governance

จุดใหม่ของงานวิจัย (Novelty)

1) พัฒนาแนวคิด “ธรรมาภิบาลเชิงพุทธ”
2) สร้าง BGGI Model สำหรับการบริหารท้องถิ่น
3) เชื่อมพุทธธรรมกับรัฐประศาสนศาสตร์เชิงประจักษ์
4) เสนอรูปแบบนวัตกรรมการบริหารท้องถิ่นที่ประยุกต์ใช้ได้จริง

สรุป

การวิจัยเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. **ผลการศึกษาระดับการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาล** พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านคุณธรรม ความรับผิดชอบ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม สะท้อนว่าการบริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อการบริหารที่ยึดทั้งหลักธรรมและหลักการบริหารที่ดี

2. **ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาล** พบว่า ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม วัฒนธรรมองค์การ การมีส่วนร่วมของประชาชน และนโยบายการบริหาร เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการบูรณาการดังกล่าว และหลักพุทธธรรมมีอิทธิพลต่อธรรมาภิบาลและประสิทธิผลการบริหารท้องถิ่น

3. **ผลการพัฒนารูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาล** พบว่า สามารถพัฒนารูปแบบ BGGI Model ซึ่งบูรณาการหลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาล และนวัตกรรมการบริหาร เพื่อเสริมสร้างประสิทธิผลการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนำไปสู่การปกครองท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

โดยสรุป การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในการยกระดับการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งด้านคุณธรรม ประสิทธิภาพ และความยั่งยืน และก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เชิงพุทธบูรณาการด้านการบริหารท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการบูรณาการหลักพุทธธรรมร่วมกับหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงาน เพื่อยกระดับคุณธรรม ความโปร่งใส และประสิทธิภาพการบริหารท้องถิ่น

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมของผู้บริหารท้องถิ่นและบุคลากร โดยประยุกต์หลักพุทธธรรมเป็นฐานในการบริหารจัดการองค์กร ควรผลักดันการนำรูปแบบ BGGI Model ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางพัฒนาการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลเชิงพุทธและการปกครองท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนากิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมการบริหารตามหลักสัปปุริสธรรม อปริหานิยธรรม และพรหมวิหารธรรม ควบคู่กับหลักธรรมาภิบาล

ควรส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการสร้างความเชื่อมั่นของประชาชน

ควรพัฒนานวัตกรรมการบริหารท้องถิ่นที่บูรณาการหลักพุทธธรรมกับธรรมาภิบาล เพื่อเพิ่มประสิทธิผลการบริหารและคุณภาพบริการสาธารณะ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาการประยุกต์ใช้รูปแบบ BGGI Model ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ หรือในภูมิภาคอื่น เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ควรศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุหรือพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างเกี่ยวกับธรรมาภิบาลเชิงพุทธและประสิทธิผลการบริหารท้องถิ่นในมิติอื่นเพิ่มเติม

ควรมีการวิจัยต่อยอดเกี่ยวกับนวัตกรรมธรรมาภิบาลเชิงพุทธ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์เชิงพุทธบูรณาการ

โดยสรุป ข้อเสนอแนะดังกล่าวมุ่งสนับสนุนการนำผลการวิจัยไปใช้เชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติ และการต่อยอดองค์ความรู้ เพื่อยกระดับการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักพุทธธรรมและหลักธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. (2564). การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมิติใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2563). ธรรมาภิบาลและการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรเดช จันทรศร. (2562). ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2565). หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ก.พ.ร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

อรทัย ก๊กผล. (2564). นวัตกรรมการบริหารท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.

Denhardt, Janet V., J. V., & Denhardt, Robert B., R. B. (2015). The new public service: Serving, not steering (4th ed.). Routledge.

Hair, Joseph F., J. F., Black, William C., W. C., Babin, Barry J., B. J., & Anderson, Rolph E., R. E. (2022). Multivariate data analysis (8th ed.). Cengage Learning.

Moore, Mark H., M. H. (2013). Recognizing public value. Harvard University Press.

OECD. (2021). Government at a glance 2021. OECD Publishing.

United Nations Development Programme. (2022). Governance for sustainable development. United Nations Development Programme.

Podsakoff, Philip M., P. M., MacKenzie, Scott B., S. B., & Podsakoff, Nathan P., N. P. (2016). Recommendations for creating better concept definitions in management research. Academy of Management Annals. 10(1), 159–203.

World Bank. (2020). Worldwide governance indicators. World Bank.

Yamane, Taro, T. (1973). Statistics: An introductory analysis (3rd ed.). Harper & Row.